

Identifying the Development Factors of Working Children Education with Dematel Approach and Content Analysis

ARTICLE INFO

Article Type
Analytical Review

Authors

Nafiseh Sadat Nabavi Jafari¹,
Mohammad Ali Hosseini^{2*}
Mostafa Niknami³,
Nader Gholi Ghourchian⁴,
Parivash Jafari⁵

How to cite this article

Nafiseh Sadat Nabavi Jafari, Mohammad Ali Hosseini, Mostafa Niknami, Nader Gholi Ghourchian, Parivash Jafari, Identifying the Development Factors of Working Children Education with Dematel Approach and Content Analysis, Journal of Islamic Life Style Centered on Health, 2020; 3(5):76-84.

1. PhD Student, Department of Educational Management, Faculty of Management and Economics, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
2. Associate Professor, Department of Rehabilitation Management, University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran (Corresponding Author).
3. Associate Professor, Department of Educational Management, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.
4. Professor, Department of Higher Educational Management, Faculty of Management and Economics, Islamic Azad University, Research Sciences Branch, Tehran, Iran.
5. Associate Professor, Department of Educational Management, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

* Correspondence:

Address:
Phone:
Email: mahmaimy2020@gmail.com

Article History

Received: 2020/01/15
Accepted: 2020/03/02
ePublished: 2020/03/16

ABSTRACT

Purpose: The main purpose of this article is to identify the factors that develop the education of working children. The method of conducting research is mixed (qualitative-quantitative).

Materials and Methods: In order to conduct this research, in addition to the documentary study, the content analysis technique with MAXQDA12 software was used to identify the factors and components. The statistical population in this study was all experts in the field of education, which was conducted after 11 interviews, and all interviews lasted between 50 and 90 minutes. In addition, semi-structured interviews with university experts in 2009 were conducted in the form of open source, axial and selective codes, and the Dematel method was used to determine the effectiveness and influence of the components. According to the semi-structured interviews, 205 open codes and 113 central codes were extracted for the development of education of working children, which finally resulted in 3 dimensions (health-individual education, socio-cultural education and education of knowledge and academic and professional skills.) And 8 main components and 43 indicators for the development of working children education were extracted.

Findings: The results showed that the three components of physical health and health, mental health and moral education are effective components and the components of cultural-communication (collective) characteristics, selected teachers, educational facilities, vocational training, respectively. E-content and tutoring services are influential components.

Conclusion: The results showed that paying attention to the education of working children protects them from serious social harms.

Keywords: Working Children Education, Education, Content Analysis, Demitel Technique

شناسایی عوامل توسعه آموزش کودکان کار با

رویکرد دیمتل و تحلیل مضمون

نفسیه سادات نبوی جعفری^۱

دانشجوی دکتری، گروه مدیریت آموزشی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

محمد علی حسینی^{۲*}

دانشیار، گروه مدیریت توانبخشی، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

مصطفی نیک نامی^۳

دانشیار، گروه مدیریت آموزشی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

نادرقلی قورچیان^۴

استاد، گروه مدیریت آموزش عالی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران.

پریوش جعفری^۵

دانشیار، گروه مدیریت آموزشی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده

هدف: هدف اصلی این مقاله شناسایی عوامل توسعه آموزش کودکان کار است. روش انجام پژوهش آمیخته (کیفی-کمی) است. **مواد و روش ها:** برای انجام این پژوهش علاوه بر مطالعه اسنادی، از تکنیک تحلیل مضمون با نرم افزار MAXQDA12، برای شناسایی عوامل و مؤلفه ها استفاده شده است. جامعه آماری در این پژوهش تمام خبرگان در حوزه آموزش بودند که بعد از انجام مصاحبه ۱۱ اشباع نظری صورت گرفت و تمام مصاحبه ها بین ۵۰ تا ۹۰ دقیقه به طول انجامید. در ضمن مصاحبه های نیمه ساختار یافته با خبرگان دانشگاه در سال ۱۳۹۸ به صورت کد های باز و محوری و گزینشی انجام شده و برای تعیین میزان تاثیرگذاری و تاثیرپذیری مؤلفه های از روش دیمتل استفاده شده است. با توجه به مصاحبه های نیمه ساختار یافته، ۲۰۵ کد باز و ۱۱۳ کد محوری برای توسعه آموزش کودکان کار استخراج گردید، که در نهایت ۳ بعد (آموزش های بهداشتی - فردی، آموزش های اجتماعی - فرهنگی و آموزش دانش و مهارت های تحصیلی و حرفه ای) و ۸ مؤلفه اصلی و ۴۳ شاخص برای توسعه آموزش کودکان کار استخراج گردید.

یافته ها: یافته ها نشان داد سه مؤلفه ی بهداشت و سلامت جسمانی، بهداشت و سلامت روانی و آموزش اخلاقی از مؤلفه های تاثیرگذار هستند و به ترتیب مؤلفه های ویژگی های فرهنگی - ارتباطی (جمعی)، مدرسین منتخب، امکانات آموزشی، آموزش های حرفه ای و خدمات کمک درسی و محتوایی از مؤلفه های تاثیرپذیر هستند.

نتیجه گیری: نتایج نشان داد توجه به آموزش کودکان کار، ایشان را از آسیب های اجتماعی جدی، مصون می دارد.

واژه های کلیدی: آموزش کودکان کار، آموزش و پرورش، تحلیل مضمون، تکنیک دیمتل

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۰/۲۵

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۲/۱۲

*نویسنده مسئول: mahmaimy2020@gmail.com

مقدمه

اهمیت دادن به موقعیت کودک و دوران کودکی پدیده ای مدرن و مربوط به دوران معاصر است. کودکان به عنوان یک گروه سنی که جایگاه اجتماعی و فرهنگی خاص خود را دارا هستند، در محیط شهری مدرن موقعیتی ویژه پیدا کرده اند. این گروه که نقش و مسئولیت اجتماعی برایشان در نظر گرفته نمی شود، در عین حال به این عنوان که در دوره ای «سرنوشت ساز» به سر می برند و فرایند اجتماعی شدن و تعلیم و تربیت آنها باید به طور کامل و با بهترین کیفیت انجام گیرد، تحت توجه نظارت شدید خانواده و جامعه هستند. در این میان، حضور مستمر گروهی از کودکان در خیابان که در نگاه اول به دلیل بی خانمانی و قرار گرفتن در بحران اقتصادی به کار در خیابان روی آورده اند، به آزردهی و نگرانی شهروندان و مسئولان منجر شده است (۱). کار اجباری برای کودکان و به کارگیری آنها در زمانی که جسم و روان آنها در حال رشد است، آسیب های جدی را به بار خواهد آورد و آثار آن برای همیشه گریبان آنها را خواهد گرفت. این پدیده یکی از معضلات فراگیر در سراسر جهان به خصوص کشورهای در حال توسعه است. بر اساس گزارش سالانه سازمان بین المللی کار، در سراسر جهان ۲۱۸ میلیون کودک ۵ تا ۱۷ سال مشغول به کار هستند، در این آمار تقریباً ۷۳ میلیون از آن ها مشغول به انجام مشاغل پرخطر می باشند. تقریباً نیمی از کودکان کار ۷۲،۲ میلیون نفر در آفریقا؛ ۶۲،۱ میلیون نفر در آسیا و اقیانوس آرام؛ ۱۰،۷ میلیون نفر در آمریکا؛ ۱،۲ میلیون نفر در کشورهای عربی و ۵،۵ میلیون نفر در اروپا و آسیای مرکزی یافت می شوند (۲). همچنین در همین سال در ایران نیز این پدیده طی ده های اخیر در اکثر کلان شهرها گسترش یافته و به عنوان یکی از آسیب های اجتماعی نه تنها بخش قابل توجهی از کودکان و نوجوانان را که سرمایه های آینده جامعه هستند در معرض آسیب قرار داده است (۳). بلکه خانواده و جامعه را هم با زیان های جبران ناپذیری مواجه ساخته است. ۹۵٪ کودکان کار ایران را پسران با محدوده سنی ۵ تا ۱۸ سال تشکیل می دهند، حدود ۹۰٪ آن ها دارای پدر و مادر هستند و اعضای خانواده آن ها به طور میانگین ۸ نفر است، ۸۰٪ خانواده های این کودکان مهاجرند که ۶۲٪ از روستا و ۳۶٪ از کشورهای دیگر می باشند (۴). در قرون پیشین از آموزش و پرورش انتظارات متفاوتی داشتند که به واسطه تحولات علمی و فنی به مرور دچار تغییر شده است و حال به نظام های آموزشی به عنوان یکی از عوامل مؤثر در تحقیق سیاست های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نگاه می شود (۵). در این میان نظام آموزش و پرورش، در فرایند توسعه ای یک کشور به عنوان مرکزی که به تربیت و آماده ساختن نیروی انسانی کارآمد، شایسته و دارای مهارت به منظور پاسخگویی به نیازهای واقعی جامعه در زمینه های مختلف می پردازد، نقش حیاتی و کلیدی را بر عهده دارند. یکی از اهداف عمده آموزش و پرورش اجتماعی کردن انسان و توسعه کامل شخصیت او می باشد که دستیابی به این هدف بدون توجه به کودکان کار (در خیابان) میسر نخواهد شد، زیرا تحقق اهداف در گرو آموزش تمام اقشار تاثیرگذار بر جامعه است (۶). کودکان و جوانان سهم چشمگیری در دنیای امروزی ایفاء می کنند، به طوریکه رشد و بقای هر جامعه وابسته به تربیت و پرورش صحیح آنان می باشد (۷) آموزش و پرورش وظیفه تربیت افراد را بر عهده دارد اما دسته ای از کودکان بدلیل مشکلات خانوادگی اجتماعی اقتصادی امکان حضور در کلاس درس را ندارند و در زمره کودکان کار قرار می گیرند در عین حال نباید حقوق این کودکان نادیده گرفته شود. بنابراین حفظ حقوق، توسعه ای فردی و اجتماعی و فراهم آوردن زمینه ی رشد همه جانبه این گروه از افراد از اهمیت دوچندانی برخوردار می باشد. با این حال فقدان توجهی کافی به علل اصلی زمینه ای و برنامه ریزی های کلان کشورها در این حوزه، باعث شکل گیری یکی از پدیده های نوظهور اجتماعی

قانونی، خانواده و ... را معرفی می کنند. همچنین، کریپین^۱ (۱۴)، سیاستگذاری بین المللی (سیاستی که در مورد کودکان کار و خیابانی در مجامع معتبر بین المللی مانند یونسکو به تصویب می رسد و برای کشورهای عضو، لازم الجرا است) را عاملی موثر بر آموزش کودکان کار می داند. بالت و بهکت^۲ (۱۵) نیز، عنوان می کنند که تشخیص نیاز کودکان کار به نوع آموزش، عامل تاثیر گذار خواهد بود. برخی نیز مانند پاپو و واسانتا^۳ (۱۶)، عوامل مختلفی مانند سن، جنسیت، عوامل محیطی و ... را از عوامل تشکیل دهنده آموزش در بین این کودکان می دانند. بطور کلی می توان عوامل فردی، محیطی و قانونی را از عوامل تشکیل دهنده آموزش کودکان کار عنوان کرد.

از آنجا که پژوهشگر در سال های کاری خود با این دغدغه روبرو بوده است که چرا کودکان از حقوق خود محروم هستند قرار هست که با طراحی مدلی فرایند آموزش این کودکان را توسعه بخشد، پژوهش حاضر قصد دارد با شناسایی عوامل مختلف تشکیل دهنده، اثرگذار و تاثیر پذیر در توسعه آموزش کودکان کار یا کودکان خیابانی، گامی مهم در جهت گسترش و ارتقای کیفی سطح زندگی و ایجاد امنیت بیشتر برای این کودکان بردارد.

مواد و روش ها

این مطالعه یک مطالعه به روش آمیخته (کمی و کیفی) است. در مرحله کیفی با استفاده از مصاحبه نیمه ساختار یافته مولفه های اولیه از روش تحلیل مضمون شناسایی شد. مشارکت کنندگان در پژوهش را افراد خبره در زمینه مدیریت آموزشی، مدیریت آموزش عالی، آموزش کودکان استثنایی، مربیان و مدرسان بهزیستی (اصلاح و تربیت) که در زمینه کودکان کار دارای مدرک تحصیلی مرتبط و یا مقاله، کتاب و یا تالیفی داشته اند و همچنین در این زمینه تدریس کرده باشند، تشکیل داده اند. معیارهای ورود به مطالعه عبارت بودند از خبرگان با حداقل سه سال تجربه فعالیت در دانشگاه در زمینه آموزش عالی، متخصصین با حداقل تحصیلات دکتری در مدیریت آموزشی و مدیریت آموزش عالی و کودکان استثنایی. روش نمونه گیری نیز به صورت هدفمند بود. از نظر تشریحی و تدلیه^۴ در این روش نمونه گیری، موارد بصورت غیرتصادفی و کاملاً هدفمند انتخاب می شوند (تشریحی و تدلیه، ۲۰۰۳، ۹۳). روش گردآوری داده ها برای جمع آوری داده های کمی، پرسشنامه ماتریسی برای بررسی متغیرهای تاثیرگذار و تاثیرپذیر به روش تصمیم گیری مقایسات زوجی (Dematel) از جامعه آماری خبرگان که ۲۰ خبره را تشکیل می داد صورت گرفت. روش نمونه گیری در این روش به صورت گلوله برفی بوده است.

مصاحبه ها در فواصل زمانی بهمن ۱۳۹۸ تا شهریور ماه ۱۳۹۹ انجام شد. میانگین زمانی مصاحبه ها ۶۴ دقیقه بود. پس از پیاده سازی مصاحبه ها، به منظور تحلیل داده ها از روش تحلیل مضمون و همزمان با جمع آوری داده ها استفاده شد. بدین ترتیب که پس از انجام مصاحبه ها ابتدا متن نوارها پیاده شد. پس از آن یک نسخه از گدهای استخراج شده برای مصاحبه شونده ارسال و تایید شد. جهت آشنایی با داده ها و غرق شدن، داده ها چندین مرتبه بازخوانی گردید بدین ترتیب کدهای اولیه شناسایی و کدهای اولیه مشابه در یک طبقه کنار هم قرار گرفتند و طبقات اولیه شکل گرفت. این طبقات درهم ادغام شده و درون مایه ها را تشکیل دادند. همچنین جهت اطمینان از صحت داده های جمع آوری شده، درگیری طولانی مدت و عمیق داده ها وجود داشت.

و دغدغه های اصلی جوامع فعلی یعنی کودکان کار و خیابان گردیده است (۸). در آموزش و پرورش زمانی که صحبت از عدالت آموزشی می گردد، منظور آموزش برای همگان است. عدالت آموزشی بیان می دارد که آموزش مربوط به قشر خاصی از جامعه نیست و همگان باید به صورت رایگان از امکانات آموزشی برخوردار باشند. عدالت در همه عرصه ها خصوصاً در عرصه آموزش به عنوان یکی از شاخصه های مهم توسعه همه جانبه و بقای سیستم و نظام های طبیعی و اجتماعی قابل طرح و بررسی است (۹). وجود عدالت آموزشی در سازمانهای آموزشی از این نوع پارادایم نشأت می گیرد که انسان در عصر کنونی که عصر دانایی است باید موجودی نقاده، داور، متفکر، سازنده و خلاق باشد و از آنچه منجر به محدود شدن افراد و افراد می شود، باید جلوگیری به عمل آید. طرفداران این پارادایم معتقدند که افراد دارای سلیق، توانمندیها و باورهای متفاوتی هستند که آموزش آنها باید نسبت به این علایق، انعطاف پذیری داشته باشد و عدالت آموزشی باید بین افراد یک مجموعه برقرار باشد (۱۰).

اما آنچه در کشور ایران برای عده ای از کودکان رخ می دهد، متفاوت است. کودکان کار یا به عبارت بهتر کودکان خیابانی. به کودکان کارگری گفته می شود که به صورت مداوم و پایدار به خدمت گرفته می شوند، به طوری که این امر آنها را در بیشتر اوقات از رفتن به مدرسه و تجربه دوران کودکی بی بهره می سازد و سلامت روحی و جسمی آنها را تهدید می کند. به کودکی یک کودک کار گفته می شود که مشغول به فعالیتی باشد که برای سلامت فیزیکی، روانی، اجتماعی، اخلاقی و شخصیتی کودک مضر باشد، و با تحصیل کودک تداخل پیدا کند. سن مناسب برای هر شغل و کاری بر اساس آثار آن کار بر سلامت و رشد کودک تعیین می گردد. بر این اساس، قرارداد شماره ۱۳۸ سازمان بین المللی کار برای مشاغل مختلف یک حداقل سن را تعیین کرده که اگر کودکی که سنش پایین تر از این سن است مشغول به فعالیت در آن شغل باشد، آن کودک یک کودک کار در نظر گرفته می شود. این سنین عبارتند از: ۱۸ سال برای مشاغل پر خطر (مشاغلی که سلامت جسمی، روانی یا اخلاقی کودک را به خطر می اندازند)، ۱۳-۱۵ سال برای مشاغل سبک (مشاغلی که سلامت و امنیت کودک را تهدید نمی کنند و کودک را از تحصیل باز نمی دارند) (۱۱).

کودکان کار، تحت تاثیر عوامل متعددی ایجاد می شوند، یکی از این عوامل خانواده است. عدم تحکیم بنیاد خانواده به دلایل مختلف فرهنگی و اقتصادی، این پدیده شوم را در جامعه به وجود می آورد. تغییرات اقتصادی ناگهانی مانند جنک و یا نگرش های غلط فرهنگی و قومی نیز از عوامل دیگر ایجاد کودکان کار می باشند. اما کارشناسان جامعه شناسی عنوان می کنند که با آموزش مناسب و ارتقای کیفیت آموزش می توان مسیر این کودکان را تغییر داد و زندگی هدفمندی را برایشان تعریف کرد (۱۲). توجه به آموزش کودکان کار، ایشان را از آسیبهای اجتماعی جدی، مصون می دارد. اما آنچه در کشور مشاهده می شود متفاوت با نظر کارشناسان است. به نحوی که گروه مطالعات و برنامه ریزی امور آسیب دیدگان اجتماعی سازمان بهزیستی عنوان می کند که وزارت آموزش و پرورش برای تحصیل کودکان کار با شرایط ویژه انعطاف پذیری ندارد. این گروه در انجمن حمایت از کودکان کار ضمن انتقاد از برنامه های آموزش و پرورش برای این قشر خاص، بر این نکته تاکید دارد که آموزش و پرورش به گونه ای برنامه ریزی می کند که انگار نمی داند این کودکان در چه وضعیتی قرار دارند (۱۳).

مقدسی جعفری (۱۲)، در پژوهش خود عوامل موثر بر ارتقای سطح زندگی کودکان کار را شامل برنامه های حمایتی، مصوبات

1. Crippin

2. Ballet & Bhukuth

3. Pappu & Vasanta

4. Tashakkori and Teddlie

توسعه آموزش های اجتماعی - فرهنگی مجموع زیرکدها (۵۹)
 ویژگی های فرهنگی - ارتباطی (جمعی) (تعداد ارجاعات ۳۱)
 توجه به حوزه های فرهنگی در آموزش کودکان کارمانند دیدار
 از موزه ها و اماکن تاریخی و... (۳)
 آشنای سازی کودکان با مهارتهای کلامی و غیر کلامی (۵)
 آشناسازی کودکان کار با نحوه تعامل با افراد غیر هم سن (۳)
 آموزش تعامل کودکان کار با دیگر هموعان (کودکان کار) (۳)
 آشنا سازی کودکان با محیط پیرامونی (فرهنگ منطقه ی کاری
 کودکان) (۴)
 آموزش مهارتهای شناخت دیگران (۳)
 آموزش احترام به حقوق دیگران به عنوان شهروند (۶)
 آشنا سازی با حقوق و وظایف شهروندی (مربوط به کودکان) (۴)
 آموزش اخلاقی (تعداد ارجاعات ۲۸)
 آشنایی کودکان با عدالت اجتماعی (۳)
 آموزش ارزشهای اخلاقی مثل صداقت، درستی، و... (۲)
 آموزش کودکان با مفهوم پرهیزگاری (۲)
 آموزش کودکان برای احترام به سن و باورهای دینی (۶)
 آموزش اعتماد به نفس و عزت نفس (۴)
 آموزش وجدان کاری و انضباط اجتماعی (۴)
 آموزش تعهد و پایبندی به اصول اخلاقی (۴)
 آشنایی کودکان کار با کرامت های انسانی (۳)

توسعه آموزش های درسی مجموع زیرکدها (۷۸)

آموزش های حرفه ای (تعداد ارجاعات ۲۵)
 آموزش مهارتهای انتخابی بر اساس علایق توسط دانش آموزان
 کودکان کار) در زمان تحصیل (۴)
 آموزش مهارتهای موسیقی و هنری (۳)
 آموزش تجربه و مهارت در زمینه فعالیت های کاری فعلی (۴)
 آموزش خلاقیت و نوآوری (۴)
 آموزش زمینه های مهارتی گوناگون (در زمینه حرفه های
 مختلف) (۳)
 آموزش مهارتهای فنی به کودکان (۳)
 آموزش یک صنعت خاص مثل مکانیکی، برق، لوازم خانگی
 و... (۴)

امکانات آموزشی (تعداد ارجاعات ۲۳)

ایجاد فضای آموزشی جذاب برای جذب کودکان (۲)
 ایجاد فضاهای آموزشی در محل کار کودکان (۳)
 آموزش فناوری های نوین (مانند کار با لب تاپ و کامپیوتر و...)
 (۵)
 ارائه خدمات تکنولوژی به صورت رایگان به کودکان (۵)
 آموزش استفاده از خدمات بیمه دانش آموزی به کودکان کار (۴)
 ارائه امکانات رفاهی (۴)
 خدمات کمک درسی و محتوایی (تعداد ارجاعات ۱۷)
 ارائه کتب کمک درسی به صورت رایگان (۴)
 ارائه کتب درسی رایگان (۴)
 آموزش محتوای تدوین شده با کمک محرک های انگیزشی
 تغذیه (۲)
 تهیه محتوای آموزشی با محوریت کودکان کار (۳)
 تهیه محتوای آموزشی با محوریت دغدغه ها و مصائب کودکان
 کار (۴)

بعلاوه، دو پژوهشگر دیگر علاوه بر پژوهشگران اصلی، در تحلیل
 داده ها مشارکت داشتند. پژوهشگر دست نوشته ها را برای تایید
 کدگذاری و طبقات می خواندند. برای افزایش تاییدپذیری مجددا
 به مشارکت کنندگان مراجعه می گردید. داشتن حداکثر تنوع در
 نمونه گیری و دیدارهای طولانی، راه های دیگر افزایش اعتبار داده
 ها بودند. از همان مصاحبه اولیه کدها و طبقات فرعی شکل گرفتند
 و سپس کاهش داده ها در تمام واحدهای تحلیل (کدها) ادامه یافت
 تا درون مایه ها ظهور یافتند. مصاحبه ها تا مرحله اشباع نظری
 داده ها ادامه یافت. تحلیل محتوای کیفی با نرم افزار
 MAXQDA12 انجام شد. تصمیم گیری مقایسات
 زوجی (Dematel) روشی است که برای بررسی اثر هر یک از
 متغیرها بر روی متغیرهای دیگر و تشخیص مولفه های اثرگذار از
 اثرپذیر در متغیر توسعه آموزش کودکان کار بکار می رود تا
 اهداف کلی پژوهش امکان پذیر شود. مدل تصمیمات زوجی قادر
 است ارتباط بین شاخص که به صورت تکی یا گروهی به یکدیگر
 وابسته اند، را تعیین نماید. دیمتل با تجزیه معیارها در دو بخش
 تاثیرگذار و تاثیرپذیر به تحلیل ارتباط بین شاخص ها می پردازد.
 (کانان و همکاران، ۱، ۲۰۰۸، ۱۶۵). در این پژوهش اخذ رضایت
 نامه آگاهانه، حفظ اطلاعات هویتی و رعایت امانت داری در
 پیاده سازی محتوای مصاحبه ها به عنوان ملاحظات اخلاقی مد
 نظر قرار گرفت.

یافته ها

سوال اول: ابعاد، مولفه ها و شاخص های توسعه آموزش کودکان
 کار کدامند؟

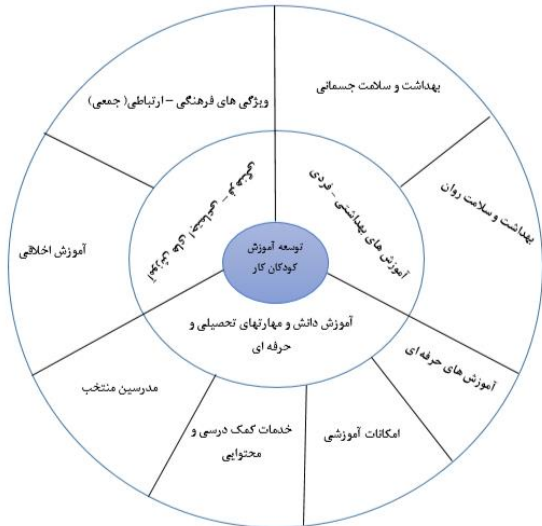
برای پاسخ به این سوال مصاحبه هایی با سوالات نیمه ساختار یافته
 طراحی شد و از خبرگان امر کودکان مخصوصا کودکان کار و
 مدیریت آموزشی و آموزش عالی به عمل آمد. که از مجموع ۱۱
 نفر خبرگان مشارکت کننده در این تحقیق ۳ نفر عضو هیات علمی
 در رشته های مدیریت آموزشی، مدیریت آموزش عالی و کودکان
 استثنایی بودند ۳ نفر رئیس دانشگاه و ۲ نفر مسولان اجرایی سازمان
 آموزش و پرورش و ۴ نفر از مربیان و مدیران بهزیستی و کانون
 اصلاح و تربیت بودند. فرایند تحلیل محتوای کیفی برای تعیین مهم
 ترین تعیین کننده های توسعه آموزش کودکان کار استفاده شد. در
 این فرایند ۱۶۲ کد اولیه استخراج گردید. با بازبینی متعدد و ادغام
 کدها بر اساس تشابه و طی چندین مرحله، در نهایت ۸ مولفه برای
 توسعه آموزش کودکان کار و ۳ درون مایه اصلی (مطابق جدول
 شماره ۱) استخراج گردید.

جدول ۱. ابعاد و مولفه ها و شاخص های توسعه آموزش کودکان
 کار

کدهای باز، کدهای محوری و انتخابی توسعه آموزش کار
توسعه آموزش کودکان کار (۱۶۲)
توسعه آموزش های بهداشتی - فردی مجموع زیرکدها (۲۲)
بهداشت و سلامت جسمانی (تعداد ارجاعات ۱۰)
ارائه آموزش خدمات پزشکی (کمک های اولیه) به کودکان کار و خانواده های آنها (۳)
آموزش آموزش استفاده از وسایل بهداشتی (ماسک، الکل و...) (۴)
آموزش فعالیت های ورزشی و تربیت بدنی (۲)
آموزش بهداشت فردی (۱)
بهداشت و سلامت روان (تعداد ارجاعات ۱۵)
آشنا سازی کودکان با انواع بیماری ها (۶)
ایجاد فضای مشاوره در محل کار کودکان کار (۵)
آسیب شناسی روحی کودکان کار (۴)

¹. Kannan G, Haq AN, Sasikumar P, Arunachalam S.

مدرسین منتخب (تعداد ارجاعات ۱۳)

شکل ۱. یکپارچه سازی شاخص ها، مولفه ها و ابعاد توسعه آموزش کودکان کار

بکارگیری از معلمین مسلط به روش های تدریس مربوط به آموزش کودکان کار (۵)
 بکارگیری از معلمین به صورت خیریه در ساعات غیر آموزشی (۴)
 آموزش معلمین برای آشنایی با روحیات و نیازهای کودکان کار (۴)
 مجموع کدهای انتخابی (۳)، مجموع کدهای محوری (۸)، مجموع کدهای باز (۴۴) و در کل تعداد ارجاعات به کدهای باز، محوری و انتخابی برابر ۱۶۲ ارجاع از ۱۱ مصاحبه بود.

در نهایت یکپارچه سازی مولفه ها در شکل زیر مشخص شد.

سوال دوم: مولفه های تاثیرگذار و تاثیرپذیر توسعه آموزش کودکان کار کدامند؟

فوایند تکنیک DEMATEL

گام نخست - محاسبه ماتریس ارتباط مستقیم (D)

در این گام میانگین نظرات خبرگان تحقیق در جدول ۲، قابل مشاهده است.

این جدول ادغام نظرات ۲۱ خبره بر اساس میانگین حسابی است. به عنوان مثال در سلول A₁₂ به صورت زیر محاسبه شده است.

$$A_{12} = \frac{1 + 2 + 2 + 3 + 2 + 3 + 4 + 3 + 4 + \dots}{21} = 2.143$$

جدول ۲. ماتریس ارتباط مستقیم (D) (میانگین نظر ۲۱ نفر از خبرگان)

	بهداشت و سلامت جسمانی	بهداشت و سلامت روان	ویژگی های فرهنگی - ارتباطی (جمعی)	آموزش اخلاقی	آموزش های حرفه ای	امکانات آموزشی	مدرسین منتخب	خدمات کمک درسی و محتوایی
۰ = بدون تاثیر								
۱ = تاثیر خیلی کم								
۲ = تاثیر کم								
۳ = تاثیر زیاد								
۴ = تاثیر خیلی زیاد								
بهداشت و سلامت جسمانی	۰.۰۰۰	۲.۱۴۳	۲.۸۵۷	۲.۵۷۱	۳.۴۲۹	۲.۴۲۹	۲.۵۷۱	۲.۸۵۷
بهداشت و سلامت روان	۱.۵۷۱	۰.۰۰۰	۲.۵۷۱	۲.۷۱۴	۳.۴۲۹	۲.۷۱۴	۲.۷۱۴	۳.۰۰۰
ویژگی های فرهنگی - ارتباطی (جمعی)	۱.۸۵۷	۲.۰۰۰	۰.۰۰۰	۲.۲۸۶	۲.۸۵۷	۳.۰۰۰	۲.۸۵۷	۳.۰۰۰
آموزش اخلاقی	۲.۵۷۱	۱.۸۵۷	۲.۵۷۱	۰.۰۰۰	۲.۵۷۱	۲.۸۵۷	۳.۱۴۳	۳.۴۲۹
آموزش های حرفه ای	۲.۲۸۶	۱.۸۵۷	۲.۱۴۳	۲.۰۰۰	۰.۰۰۰	۲.۷۱۴	۲.۲۸۶	۳.۴۲۹
امکانات آموزشی	۱.۷۱۴	۲.۲۸۶	۳.۱۴۳	۲.۰۰۰	۲.۲۸۶	۰.۰۰۰	۲.۷۱۴	۲.۸۵۷
مدرسین منتخب	۱.۷۱۴	۱.۸۵۷	۲.۸۵۷	۲.۱۴۳	۲.۵۷۱	۲.۵۷۱	۰.۰۰۰	۲.۸۳۳
خدمات کمک درسی و محتوایی	۱.۵۷۱	۱.۵۷۱	۲.۱۴۳	۲.۰۰۰	۱.۸۵۷	۲.۲۸۶	۱.۲۸۶	۰.۰۰۰

گام ۲ - نرمال کردن ماتریس ارتباطات مستقیم

آموزش اخلاقی	۱۹.۰۰۰	۱۵.۷۱۴۲۹
آموزش های حرفه ای	۱۶.۷۱۴	۱۹
امکانات آموزشی	۱۷.۰۰۰	۱۸.۵۷۱۴۳
مدرسين منتخب	۱۶.۵۴۸	۱۷.۵۷۱۴۳
خدمات کمک درسی و محتوایی	۱۲.۷۱۴	۲۱.۴۰۴۷۶
max		۲۱.۴۰۵

سپس جهت نرمال سازی تمام درایه های ماتریس ارتباط مستقیم (جدول ۲) را بر عدد ۲۱,۴۰۵ تقسیم می کنیم. که ماتریس نرمال شده در جدول ۴ آورده شده است.

برای نرمالیزه کردن ماتریس به دست آمده از روابط ریاضی با کمک فرمول نویسی در نرم افزار excel استفاده شده است. یعنی ابتدا باید مجموع سطر و ستون ماتریس ارتباطات مستقیم را بدست آورد سپس از بین اعداد مجموع، بیشترین مقدار را محاسبه کرد که در جدول ۳ آورده شده است.

جدول ۳. مجموع سطر و ستون ماتریس ارتباطات مستقیم

مولفه های توسعه آموزش کودکان کار	جمع سطر	جمع ستون
بهداشت و سلامت جسمانی	۱۸.۸۵۷	۱۳.۲۸۵۷۱
بهداشت و سلامت روان	۱۸.۷۱۴	۱۳.۵۷۱۴۳
ویژگی های فرهنگی - ارتباطی (جمع)	۱۷.۸۵۷	۱۸.۲۸۵۷۱

جدول ۴. ماتریس نرمالیزه شده روش دیمتل

خدمات کمک درسی و محتوایی	مدرسين منتخب	امکانات آموزشی	آموزش های حرفه ای	آموزش اخلاقی	ارتباطی (جمع) - ویژگی های فرهنگی	بهداشت و سلامت روان	بهداشت و سلامت جسمانی	
۰.۱۳۳۴۸۲	۰.۱۲۰۱۳۳	۰.۱۱۳۴۵۹	۰.۱۶۰۱۷۸	۰.۱۲۰۱۳۳	۰.۱۳۳۴۸۲	۰.۱۰۰۱۱۱	۰	ویژگی های جسمانی
۰.۱۴۰۱۵۶	۰.۱۲۶۸۰۸	۰.۱۲۶۸۰۸	۰.۱۶۰۱۷۸	۰.۱۲۶۸۰۸	۰.۱۲۰۱۳۳	۰	۰.۰۷۳۴۱۵	ویژگی های روانی
۰.۱۴۰۱۵۶	۰.۱۳۳۴۸۲	۰.۱۴۰۱۵۶	۰.۱۳۳۴۸۲	۰.۱۰۶۷۸۵	۰	۰.۰۹۳۴۳۷	۰.۰۸۶۷۶۳	ویژگی های فرهنگی - ارتباطی (جمع)
۰.۱۶۰۱۷۸	۰.۱۴۶۸۳	۰.۱۳۳۴۸۲	۰.۱۲۰۱۳۳	۰	۰.۱۲۰۱۳۳	۰.۰۸۶۷۶۳	۰.۱۲۰۱۳۳	ویژگی های اخلاقی
۰.۱۶۰۱۷۸	۰.۱۰۶۷۸۵	۰.۱۲۶۸۰۸	۰	۰.۰۹۳۴۳۷	۰.۱۰۰۱۱۱	۰.۰۸۶۷۶۳	۰.۱۰۶۷۸۵	ویژگی های مهارتی
۰.۱۳۳۴۸۲	۰.۱۲۶۸۰۸	۰	۰.۱۰۶۷۸۵	۰.۰۹۳۴۳۷	۰.۱۴۶۸۳	۰.۱۰۶۷۸۵	۰.۰۸۰۰۸۹	امکانات آموزشی
۰.۱۳۳۴۶۹	۰	۰.۱۲۰۱۳۳	۰.۱۲۰۱۳۳	۰.۱۰۰۱۱۱	۰.۱۳۳۴۸۲	۰.۰۸۶۷۶۳	۰.۰۸۰۰۸۹	مدرس
۰	۰.۰۶۰۰۶۷	۰.۱۰۶۷۸۵	۰.۰۸۶۷۶۳	۰.۰۹۳۴۳۷	۰.۱۰۰۱۱۱	۰.۰۷۳۴۱۵	۰.۰۷۳۴۱۵	محتوا

معکوس می کنیم. در نهایت ماتریس نرمال را در ماتریس معکوس ضرب می کنیم. ماتریس روابط کل در جدول ۵ آورده شده است.

گام ۳- محاسبه ماتریس روابط کل (T) برای محاسبه ماتریس ارتباط کامل بر اساس فرمول نویسی در نرم افزار excel، ابتدا ماتریس همانی (I_{g*g}) تشکیل می شود. سپس ماتریس همانی را منهای ماتریس نرمال کرده و ماتریس حاصل را

جدول ۵. ماتریس روابط کل دیمتل معیارها

خدمات کمک درسی و محتوایی	مدرسین منتخب	امکانات آموزشی	آموزش های حرفه ای	آموزش اخلاقی	ویژگی های فرهنگی - ارتباطی (جمع)	بهداشت و سلامت روان	بهداشت و سلامت جسمانی
۰.۶۴۵۳۵۱	۰.۵۴۲۰۵۷	۰.۵۶۵۸۲۲	۰.۶۰۳۶۲۷	۰.۵۰۱۹۳۲	۰.۵۷۲۷۰۵	۰.۴۳۸۶۸۹	۰.۳۴۲۷۶۱
۰.۶۴۵۲۶۷	۰.۵۴۲۶۶۱	۰.۵۷۱۷۴۷	۰.۵۹۷۵۷۴	۰.۵۰۲۷۷۱	۰.۵۵۷۰۸۷	۰.۳۴۳۸۵۹	۰.۴۰۷۸۳
۰.۶۲۱۷۹۲	۰.۵۲۸۹۵۵	۰.۵۶۲۰۰۸	۰.۵۵۵۹۴	۰.۴۶۹۳۶۳	۰.۴۳۱۰۶۸	۰.۴۱۴۶۱۳	۰.۴۰۳۳۷۸
۰.۶۶۵۷۷۵	۰.۵۶۲۸۳۱	۰.۵۸۱۳۹۶	۰.۵۷۰۶۷۹	۰.۳۹۴۵۷۵	۰.۵۶۳۱۸۷	۰.۴۲۷۹۰۷	۰.۴۴۹۲۷۲
۰.۶۰۶۷۰۴	۰.۴۸۰۹۹	۰.۵۲۳۷۷۵	۰.۴۱۱۱۳۴	۰.۴۳۵۸۵	۰.۴۹۵۵۱۹	۰.۳۸۱۷۵۸	۰.۳۹۹۵۹۴
۰.۵۹۵۷۷۲	۰.۵۰۷۱۴۴	۰.۴۲۱۱۷۸	۰.۵۱۷۵۳۲	۰.۴۴۳۸۲۹	۰.۵۴۱۹۹۲	۰.۴۱۱۹۸۹	۰.۳۸۴۰۲۲
۰.۵۸۳۱۹	۰.۳۸۴۳۶۷	۰.۵۱۷۷۱۲	۰.۵۱۶۹۵۸	۰.۴۳۹۷۷۲	۰.۵۲۰۶۳۱	۰.۳۸۷۵۸۹	۰.۳۷۶۸۱۲
۰.۳۷۰۴۹۷	۰.۳۶۴۲۲	۰.۴۲۲۴۰۴	۰.۴۰۵۹۱۶	۰.۳۶۲۶۸	۰.۴۱۰۹۶۴	۰.۳۱۳۳۶۱	۰.۳۰۹۱۹۲

گام ۴- تشکیل نمودار علی جهت تشکیل نمودار علی، مجموع سطرها (D) و مجموع ستونها (R) ماتریس روابط کل را بدست می آوریم. و سپس D+R و D-R را محاسبه می کنیم.

جدول ۶. اهمیت و تأثیرگذاری معیارها

	R	D	D+R	D-R	
بهداشت و سلامت جسمانی	c1	۱.۱۴۰۰۸۵	۷.۲۸۵۸۰۴	۳.۰۷۲۸۶	۴.۲۱۲۹۴۵
بهداشت و سلامت روان	c2	۱.۰۴۲۰۲۹	۷.۲۹۵۵۶۱	۳.۱۲۶۷۶۶	۴.۱۶۸۷۹۵
ویژگی های فرهنگی - ارتباطی (جمع)	c3	-۰.۱۰۵۹۴	۸.۰۸۰۱۷	۴.۰۹۳۰۵۴	۳.۹۸۷۱۱۶
آموزش اخلاقی	c4	۰.۶۶۴۸۵۲	۷.۷۶۶۳۹۳	۳.۵۵۰۷۷	۴.۲۱۵۶۲۲
آموزش های حرفه ای	c5	-۰.۴۳۷۰۳	۷.۹۲۱۶۸۲	۴.۱۷۹۳۵۹	۳.۷۴۴۳۲۴
امکانات آموزشی	c6	-۰.۳۴۲۶۸	۷.۹۸۹۴۰۳	۴.۱۶۶۰۴۳	۳.۸۲۳۳۶
مدرسین منتخب	c7	-۰.۱۸۶۲	۷.۶۴۰۲۵۷	۳.۹۱۳۲۲۶	۳.۷۲۷۰۳۱
خدمات کمک درسی و محتوایی	c8	-۱.۷۷۵۱۱	۷.۶۹۳۵۸۱	۴.۷۳۴۳۴۷	۲.۹۵۹۲۳۴

معیارها را بر اساس رتبه تأثیرپذیری به صورت جدول ۸ مرتب نمود

جدول ۸. رتبه تأثیرپذیری زیر معیارها

رتبه بندی	R
۱	c1 ۱.۱۴۰۰۸۵
۲	c2 ۱.۰۴۲۰۲۹
۴	c3 -۰.۱۰۵۹۴
۳	c4 ۰.۶۶۴۸۵۲
۷	c5 -۰.۴۳۷۰۳
۶	c6 -۰.۳۴۲۶۸
۵	c7 -۰.۱۸۶۲
۸	c8 -۱.۷۷۵۱۱

با توجه به جدول بالا متغیرهای درون ستون D بیان گر تأثیرگذاری و متغیرهای دارای عدد بالاتر در ستون R بیانگر تأثیرپذیری است. در نهایت جمع و تفریق هر یک از هم بیانگر

- با توجه به جدول ۶ هر چه مقدار D یک معیار بیشتر باشد یعنی آن معیار از تأثیرگذاری بالایی برخوردار است بر این اساس می توان معیارها را بر اساس رتبه تأثیرگذاری به صورت جدول ۷ مرتب نمود.

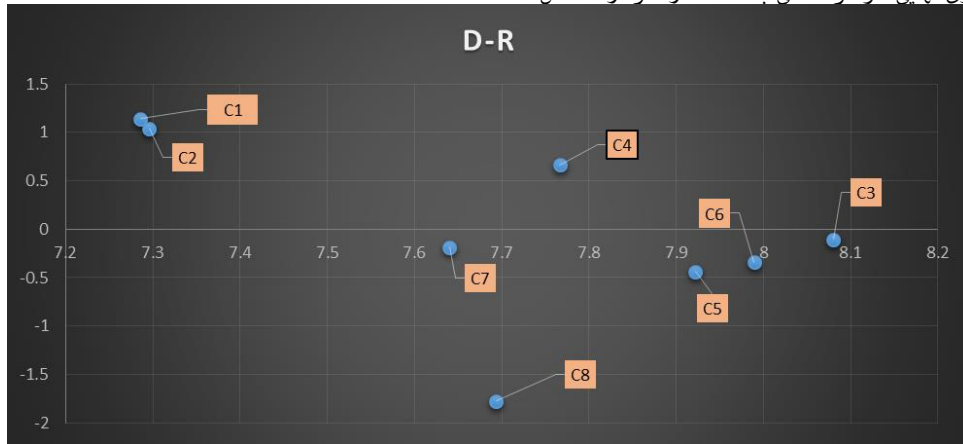
جدول ۷. رتبه تأثیرگذاری زیر معیارها

رتبه بندی	D
۸	c1 ۷.۲۸۵۸۰۴
۷	c2 ۷.۲۹۵۵۶۱
۱	c3 ۸.۰۸۰۱۷
۴	c4 ۷.۷۶۶۳۹۳
۳	c5 ۷.۹۲۱۶۸۲
۲	c6 ۷.۹۸۹۴۰۳
۶	c7 ۷.۶۴۰۲۵۷
۵	c8 ۷.۶۹۳۵۸۱

- با توجه به جدول ۷ هر چه مقدار R یک معیار بیشتر باشد یعنی آن معیار از تأثیرپذیری بالایی برخوردار است بر این اساس می توان

داده شده است.

میزان تاثیر گذاری نهایی هر مولفه می باشد که در نمودار ۱ نشان

نمودار ۱. موقعیت معیارها بر اساس D-R و D+R

گرایب بیشتر به چشم می خورد و پر کاربرد ترین نگاه علمی به تحقیقات اخیر است. در این پژوهش ما بر این باوریم که اگر تحقیقات به صورت کیفی انجام شود و از علمای تراز اول در علوم انسانی و آشنا به امور آموزشی کودکان کار بهره گرفته شود این مفهوم (توسعه آموزش کودکان کار) به واژه ای قابل سنجش و ملموس تغییر حالت خواهد داد و منجر به تبیین نظریه در این خصوص خواهد شد. از جنبه های نوآوری این پژوهش می توان به روش های استخراج معنا و مفاهیم مرتبط با توسعه آموزش کودکان کار اشاره نمود. چرا که در اکثر پژوهش ها بیشتر از جنبه های کمی برای استخراج مفاهیم استفاده شده است. در حالی که این پژوهش برگرفته از مصاحبه های عمیق با اساتید و علمای آموزش عالی و آموزش و پرورش صورت پذیرفته است. همچنین بکارگیری نرم افزار های مکس کیو دی ای و اکسل را نیز می توان بکارگیری تکنولوژی و فن آوری روز دنیا در ساخت نظریه های این پژوهش دانست.

در این پژوهش توسعه آموزش کودکان کار دارای ۳ بعد کلی ۱- آموزش های بهداشتی - فردی ۲- آموزش های اجتماعی - فرهنگی ۳- آموزش دانش و مهارت های تحصیلی و حرفه ای است. که در دو بخش به ارزیابی سوالات پژوهش پرداخته شده است و اول آنکه مولفه ها و شاخص های هر بعد های توسعه آموزش کودکان کار کدامند؛ که این سوال منجر به رویش نظریه جدید از ۱۱ مصاحبه برای استخراج کدها در این زمینه شد و همینطور ۸ مولفه برای ۳ بعد و ۴۴ شاخص استخراج گردید. همچنین برای پاسخ به سوال چه مولفه هایی تاثیر گذار و چه مولفه هایی تاثیر پذیر هستند در زمینه توسعه آموزش کودکان کار از تکنیک دیمتل استفاده شد و تقریباً ۳ مولفه تاثیر گذار و ۴ مولفه تاثیر پذیر بودند. از میان آنها مولفه های بهداشت و سلامت جسمانی و بهداشت و سلامت روانی از بعد آموزش های بهداشتی - فردی با اختلاف بسیار (۱ واحدی) از دیگر مولفه ها به عنوان تاثیر گذارترین مولفه ها در بین ۸ مولفه شناسایی شد. همچنین مولفه خدمات کمک درسی و محتوایی نیز به عنوان تاثیر پذیرترین مولفه انتخاب شد. که این بخش با یافته های پژوهش های لی و همکاران (۲۰۲۱) و مقدسی جعفری و همکاران (۱۳۹۲) و تانگو و همکاران (۱۳۹۰) و گودرزی (۱۳۹۹) و تانگ و همکاران (۲۰۲۰) همسو بود.

در نهایت برای توسعه آموزش کودکان کار با شناخت بدست آمده از مولفه ها و میزان اثر گذاری و اثر پذیری هر یک می توان پیشنهاد کرد که:

معیارهایی که در بالای محور X قرار دارند دارای $D-R$ مثبت هستند این معیارهای جنبه علت دارند و تاثیر گذاری آنها از پذیری آنها بیشتر است که به ترتیب شامل معیارهای بهداشت و سلامت جسمانی (C1)، بهداشت و سلامت روان (C2) و آموزش اخلاقی (C4) می باشند البته آموزش اخلاقی (C4) به محور X ها بسیار نزدیک است که نشان دهنده این است که تاثیر گذاری و تاثیر پذیری بالایی دارد و البته تاثیر پذیری این معیار از معیارهای قبل خود کمتر است.

معیارهایی که در پایین محور X هستند دارای $D-R$ منفی هستند این معیارها در پژوهش جنبه معلول دارند یعنی از تاثیر پذیری بالاتری برخوردارند که به ترتیب شامل معیارهای ویژگی های فرهنگی - ارتباطی (جمعی) (C3)، مدرسین منتخب (C7)، امکانات آموزشی (C6)، آموزش های حرفه ای (C5) و خدمات کمک درسی و محتوایی (C8) که دارای بیشترین تاثیر پذیری هستند و البته معیارهای ویژگی های فرهنگی - ارتباطی (جمعی) و مدرس چون به محور X ها نزدیک هستند از تاثیر گذاری بیشتری نسبت به معیارهای قبل از خود برخوردار هستند.

بحث و نتیجه گیری:

توسعه آموزش کودکان کار یکی از نیازهای اساسی و جدی در بخشهای مختلف آموزش در کشور است و میتواند زمینه های برورفت از این وضعیت رکود و عدم اعتماد و اطمینان و سردرگمی در بین این قشر از جامعه را فراهم نماید. در حوزه آموزش (اعم از آموزشهای مربوط به آموزش و پرورش و دیگر انواع آموزش مربوط به نیاز کودکان کار) نیز فرهنگ سازمانی اسلامی میتواند گره گشای بسیاری از مشکلات باشد. اگر زمینه های توسعه آموزش کودکان کار فراهم شود هم میتواند زمینه توسعه کمی و کیفی آموزش را فراهم آورد و هم به توسعه بخش های انسانی و روابط انسانی در این بخش کمک کند. صاحب نظران علوم انسانی، مدیریتی و برنامه ریزان درسی در زمینه کودکان استثنایی به این نتیجه رسیده اند که موفقیت کشور (مخصوصاً کشورهای در حال توسعه) در زمینه های مختلف در دهه های اخیر در گرو عواملی غیر ملموس به نام آموزش های سیار (بدون مکان و زمان مشخص) نهفته است و لذا تا اکنون الگوها و نظریه های زیادی جهت نوع آموزش و نحوه آموزش توسط پژوهشگران ارائه شده است. اما اکثر این الگوها از جامعیت لازم برخوردار نیستند. بر همین اساس ناگزیر به طراحی الگوی بومی شده ای هستیم که متناسب با نیازهای این کودکان و همچنین در راستای اهداف حاکم بر آموزش کشور باشد. یکی از دلایل عدم پرداختن به این مهم در پژوهش های اخیر، کمی بودن بسیاری از تحقیقات است. در اکثر پژوهش ها پارادایم های اثبات

They Realis Their Futures? Children & Society, 34(3), 173-188.

9. Davarpanah, Zahra, Samani, Siamak. (1398). Preschool Children 's Cognition of Distributive Justice. *Thinking and Child*, 10 (1), 51-71.

10. Sanago, Akram, Nomli, Mahin and Mahasti Joybari, Leila. (1390). Explaining Educational Justice in Medical Students: A Survey of Medical Students' Perspectives and Experiences. *The Horizon of Medical Education Development Horizon*. 4 (3), 45-38.

11. Moghaddasi Jafari, Mohammad Hossein, Veisi Nejad, Noor Mohammad and Dorsti, Amir Ali (1392). Investigating the effective factors on the emergence and development of working children in Ahvaz. *Journal of Social Sciences, Azad University*, 7 (2), 72-55.

12. Lee, J., Kim, H., & Rhee, D. E. (2021). No harmless child labor: The effect of child labor on academic achievement in francophone Western and Central Africa. *International Journal of Educational Development*, 80, 102308.

13. Tang, C., Zhao, L., & Zhao, Z. (2020). Does free education help combat child labor? The effect of a free compulsory education reform in rural China. *Journal of Population Economics*, 33(2), 601-631.

14. Crippin, T. (2020). *The Political Economy of Child Labor: Urban Society, Rural Communities, and the Case of Sub-Saharan Africa* (Doctoral dissertation, State University of New York at Binghamton).

15. Ballet, J., & Bhukuth, A. (2019). Introduction: From Child Labour to Child Exploitation. In *Child Exploitation in the Global South* (pp. 1-13). Palgrave Macmillan, Cham.

16. Pappu, R., & Vasanta, D. (2020). Child labor and education in South Asia. *Handbook of education systems in South Asia*, 1-26.

۱- در راستای تقویت بهداشت و سلامت جسمانی به بخش تربیت بدنی و آموزش فعالیت های ورزشی و در اختیار قرار دادن وسایل ورزشی توجه شود

۲- با برنامه های آموزشی و معرفتی در نظام آموزش و پرورش تلاش شود ارزشهای بنیادین فرهنگ اسلامی را در دانش آموزان نهادینه کند.

۳- با آموزش های سیار (قرار دادن کانکس) در محل فعالیت کودکان به آموزش های مستقیم پرداخته شود و برای جلب نظر آنها از مشوق های مالی بهره جست.

References

1. Arshi, Maliha, Sabzi Khoshnami, Mohammad, Mohammadi, Elham, Takfali, Marzieh, Imani, Frank. (1399). Evaluating the effectiveness of Iran's street children organizing plan. *Social Studies and Research in Iran*, 9 (4), 827-854.

2. Fathi Azar, E., Taghipour, K., & Hai Agaie Khiabani, A. (2020). The effectiveness of Teaching Philosophy for Children on emotional self-regulation in labor children. *Thinking and Children*, 10(2), 1-30.

3. Fathi Azar, Eskandar, Taghipour, Kiomars, Hai Aghaei Khiabani, Isan. (1398). The effect of philosophy education program for children on emotional self-regulation of working children. *Thinking and Child*, 10 (2), 151-172.

4. Goodarzi, Rezvan. (1399). Feasibility study and design of education and care centers for working children in vulnerable tissue of Shiraz. *Architecture Shrine*. Issue 14. 31-34.

5. Kathuria, T., & kumar Pandya, A. (2020). Listen, I am too responsible! Effect of schooling on sense of trust, responsibility and belongingness to the community of children working on the street in Chandigarh City, India. *Children and Youth Services Review*, 119, 105527.

6. Livingstone, S., Stoilova, M., & Nandagiri, R. (2020). Data and privacy literacy: The role of the school in educating children in a datafied society. *The handbook of media education research*, 413-425.

7. Lin, F. (2015). Estimating the effect of the Internet on international trade. *The Journal of International Trade & Economic Development*, 24(3), 409-428.

8. Mulugeta, E., & Eriksen, S. H. (2020). Aspirations and Setbacks of Working Children in Addis Ababa: Can